

Taras, Halina / Taras, Wojciech

Prawo kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego - uwagi na temat aktualności wydawniczych

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 10, 323-324

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prawo kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego – uwagi na temat aktualności wydawniczych

Na współczesnym rynku wydawniczym, jak przysłówkowe „grzyby po deszczu”, pojawiają co raz to nowe opracowania poświęcone problematyce szeroko pojmowanej kultury. Przed dziesięciu laty, kiedy rozpoczęliśmy prezentację na łamach czasopism archeologicznych i konserwatorskich publikacji, poświęconych prawnym aspektom ochrony zabytków, prace takie były jeszcze nieliczne¹. Od tamtej pory ukazały się zarówno dwa komentarze do obowiązującej ustawy², monumentalne studium ochrony dziedzictwa kultury w ujęciu historycznym³, oraz szereg innych prac, np. z dziedziny polityki kulturalnej. Nie sposób już dzisiaj omawiać wszystkiego, co pojawia się w obiegu, tym bardziej, że część tych prac adresowanych jest przede wszystkim do prawników lub ludzi biznesu.

Wśród nowości, które mogą zainteresować, np. muzealników czy archeologów, znajduje się praca Kamila Zeidlera, *Prawo ochrony dziedzictwa kulturowego*, wydana przez Wolters Kluwer, Kraków 2007 (ss. 326). Autor, jak sam pisze, podejmuje próbę ... *przedstawienia całości problematyki ochrony dziedzictwa kultury, czyli systemu prawnej ochrony dziedzictwa kultury, jako elementu systemu ochrony dziedzictwa kultury w ogólności, jak też jego analizy, klasyfikacji oceny wraz z wysunięciem postulatów dotyczących koniecznych zmian* (s. 13). Głównym postulatem tej publikacji jest sugestia odejścia od obecnego modelu władczego w stronę modelu partycypacyjnego. Tym samym optuje się w niej za koniecznością kształtowania takiej świadomości społecznej,

która wywoła naturalną potrzebę działań w kierunku ochrony i opieki nad zabytkami. Autor nie jest odosobniony w swoim sądzie, przeciwnie, kontynuuje wątek podjęty już wcześniej w piśmiennictwie⁴, tym bardziej, że sukcesywne, długofalowe propagowanie postaw wspierających kulturę w społeczeństwach zachodnioeuropejskich przyniosło jak najlepsze efekty⁵. Jednak, aby model taki dobrze funkcjonował, niezbędna jest nie tylko edukacja, która może ukształtować świadome społeczeństwo, wspierające kulturę, w tym finansowo, lecz także muszą zaistnieć prawne warunki umożliwiające takie działania. Książka, do której się odnosimy, w podręcznikowy sposób ujmuje całościowo wszystkie aspekty ochrony dziedzictwa, na poszczególnych płaszczyznach, jak prawo krajowe, prawo międzynarodowe publiczne i prawo europejskie. Omówiono w niej zarówno przedmiot (tu zdefiniowano stosowne pojęcia, np. dobro czy dziedzictwo kultury, zabytek itp.) i cele ochrony oraz podmioty zajmujące się ochroną i wreszcie – szczegółowo – prawne formy ochrony. Autor dobitnie podkreśla, że aby system ochrony dziedzictwa kultury funkcjonował skutecznie niezbędne są, oprócz spójnego prawa, takie środki, jak finansowanie ochrony i przede wszystkim kształtowanie świadomego społeczeństwa. Stąd postulowana w pracy konieczność decentralizacji systemu ochrony i stworzenie normatywnych podstaw dla sponsoringu, a więc pozapaństwowego finansowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

¹ Zob. *Archeologia Polski Środkowowschodniej* 1: 1996; *Ochrona i Konserwacja Zabytków* 12: 2000.

² R. Golań, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*. Kraków 2004; A. Soldani, D. Jankowski, *Zabytki. Ochrona i opieka. Praktyczny komentarz do nowej ustawy. Tekst ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.* Zielona Góra 2004.

³ J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*. Tom 1-2. Kraków 2001.

⁴ Za takim samym, partycypacyjnym modelem, już wcześniej optowały K. Pawłowska i M. Swaryczewska, *Ochrona dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie i partycypacja społeczna*. Kraków 2002; zob. też. D. Ilczuk, *Polityka kulturalna w społeczeństwie obywatelskim*. Kraków 2002.

⁵ Zob. np. A. Taylor, „Arm’s length but hand on”. *Mapping the new governance: the Department of National Heritage and cultural politics in Britain*. *Public Administration* 3: 1997, s. 441-466.

Inną, godną uwagi jest praca Rafała Golata, *Podstawy prawa kultury*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006 (ss. 216). Zamierzeniem tego opracowania jest systemowe omówienie uregulowań prawnych z zakresu kultury i wyposażenie osób aktywnych [...] w swego rodzaju przewodnik po systemie prawa działalności kulturalnej (s. 7-8). Sądzymy, że książką tą powinni zainteresować się przede wszystkim menadżerowie, dyrektorzy placówek muzealnych oraz organizatorzy wszelkich przedsięwzięć artystycznych i kulturalnych. Daje ona jasną wykładnię działalności kulturalnej w ujęciu przedmiotowym (s. 17-30), gdzie m.in. rozpatruje się ten rodzaj działalności w kontekście innych aktywności, jak działalność gospodarcza lub pożytku publicznego. Odrębna część dotyczy prawa kultury w aspekcie podmiotowym (s. 31-48), gdzie przybliżono czytelnikowi strategię angażowania się państwa, samorządów i innych podmiotów, np. prywatnych, w zarządzanie sprawami kultury bądź w działalność kulturalną. Tutaj też omawia się zasady funkcjonowania i kompetencje instytucji kultury. W dalszych częściach Autor skupia się na specyfice zatrudnienia pracowników w sferze kultury (wymagane kwalifikacje, zasady wynagradzania, ubezpieczenia, przeprowadzanie konkursów itp.), ale przede wszystkim na kwestiach prawnych związanych z finansowaniem działalności kulturalnej. Ta część jest niezwykle przydatna, gdyż omawiane są tu podstawowe kategorie umów, ich niezbędne wymogi konstrukcyjne oraz podstawy prawa autorskiego w odniesieniu do działalności kulturalnej.

W obecnych warunkach gospodarki rynkowej, zarówno twórcy, do których wszak zaliczają się ludzie nauki, jak też osoby zawodowo zajmujące się ochroną zabytków, np. archeolodzy, borykają się zwykle z niedostatkiem nakładów finansowych przewidzianych na działalność podstawową, więc instruktażowy może okazać się dla nich rozdział poświęcony finansowaniu kultury (s. 102-153), w którym m.in. omówiono zasady pozyskiwania środków unijnych, wymieniono niektóre fundusze, wspierające projekty z dziedziny kultury (np. badania archeologiczne), jak też zasady opodatkowania różnych form działalności kulturalnej.

W końcowej sekwencji książki Autor omawia, subiektywnie wybrane, dziedziny prawa kultury. Uwagę poświęca, np. podstawom prawnym działalności mu-

zeów czy obowiązującemu systemowi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Książka porusza szereg nowych aspektów normatywnej warstwy działalności kulturalnej, bez wątplenia pomocnych pracownikom instytucji naukowych, konserwatorskich i artystycznych, jak też placówek muzealnych.

Odmierna, od omówionych wyżej, jest książka Bohdana Rymaszewskiego, *Polska ochrona zabytków*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, ss. 208. Zaprezentowana w niej problematyka, w skróconej wersji, znalazła się w – równolegle wydanej – pracy zbiorowej, pod redakcją Tadeusza Rudkowskiego⁶. Tytuł jest nieco zwodniczy, gdyż właściwie Autor odnosi do znanych Mu świetnie zabytków architektury – zespołów miejskich, rezydencji, budowli sakralnych. Inne, np. obiekty archeologiczne lub etnograficzne, przywoływane są w narracji sporadycznie. Można to jednak zrozumieć, tym bardziej, że zastrzega we wstępie, iż *nie aspiruje do wyczerpania całej tej* (tj. z zakresu ochrony zabytków – przyp. HT, WT) *problematyki*. Analizuje odrębność terminologiczną przedmiotu ochrony („zabytek”), omawia początki „zbieractwa”, pierwsze kolekcje i przyczyny, dla których powstawały. Śledzi losy polskiej myśli konserwatorskiej począwszy od XVI w. do chwili obecnej, przyglądając się zarówno podstawom teoretycznym (głosy ludzi „oświeconych”, prawodawstwo, inicjatywy społeczne), jak też praktyce, czyli konkretnym działaniom na rzecz zachowania zabytków, rozumianym jako opieka, konserwacja, restauracja czy rekonstrukcja. W układzie chronologicznym prezentowane są polskie doświadczenia – choć nie tylko, gdyż w trudnym okresie niebytu państwowości polskiej, odmienna była polityka poszczególnych zaborców – na bieżąco konfrontowane z praktyką europejską. Szczególnie dużo uwagi poświęca się właśnie polityce prowadzonej w dziedzinie ochrony zabytków po zniszczeniach obydwu wojen światowych, jak też realizowanej w ostatnim półwieczu. Autor, znając dogłębnie materię, umiejętnie wprowadza czytelnika w jej tajniki. Książka jest dziełem zabytkoznawcy-teoretyka, posługującego się bogatym warsztatem historiograficznym, i jednocześnie praktyka, który przez wiele lat z powodzeniem zajmował się programami rewaloryzacji. Wyważone sądy i obiektywizm, np. w ocenie praktyki peerelowskiego odcinka historii (wszak tak łatwo dzisiaj deprecjonuje się tamtą epokę), a także walory edytorskie (np. indeks osób, bogaty materiał ilustracyjny – ponad 200, trafnie dobranych fotografii i rysunków) są dodatkowymi atutami prezentowanej książki.

Dr Halina Taras
Instytut Archeologii UMCS w Lublinie
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4, 20-031 Lublin
htaras@o2.pl

Dr Wojciech Taras
Instytut Administracji i Prawa Publicznego UMCS w Lublinie
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin
wojtat1960@o2.pl

⁶ *O zabytkach. Opieka, ochrona, konserwacja*, red. T. Rudkowski. Warszawa 2005.